

Joan Reventós: l'eficàcia de l'idealisme intel·ligent

Raimon Obiols

En un conegut article de 1910 ("*L'ofici i la vocació de l'home polític*"), Max Weber va escriure que "*el resultat final de l'activitat política rarament es correspon amb les intencions primitives de l'autor*". Si això és cert (i els qui coneixem els tortuosos que son sovint els viaranyes de la política ho hem d'admetre, ni que sigui a contracor), aleshores la trajectòria política de Joan Reventós és una d'aquestes rares excepcions que contemplava Weber.

Si acceptem que l'èxit d'una trajectòria política no consisteix en el poder personal que s'ha adquirit, o en els càrrecs que s'han ocupat, sinó en l'acompliment dels objectius inicials (les "*intencions primitives*" de les que parlava Weber), Joan Reventós fou un polític amb èxit: no sols tots els propòsits juvenils que l'induíren al compromís polític s'acompliren, sinó que ell mateix tingué un paper destacat, i en ocasions decisiu, en aquest acompliment.

Reventós s'afilià, en una època ja molt llunyana, a una organització socialista, el MSC, que es plantejava la unitat del socialisme català en un sol partit sobirà, articulats federativament amb el socialisme espanyol. Reventós fou l'artífex principal de la culminació d'aquest procés, que no sols formà un gran partit majoritari a Catalunya, sinó que, aplegant gent nascuda en el país i gent vinguda d'altres terres germanes, contribuí decisivament a la unitat civil del poble de Catalunya.

Si repassem el que foren els altres objectius inicials del jove Reventós, ara fa una seixantena d'anys, en l'època lúgubre del franquisme victoriós, veurem que no sols han estat assolits sinó que, en aquesta victòria, Reventós hi jugà un paper de primer rengle i, en alguns casos, decisiu.

En l'origen d'aquesta trajectòria política de Reventós hi havia una aposta vital basada en un doble exercici de confiança: confiança en les paraules, les idees, els projectes col·lectius (en la política); confiança en les persones, especialment en els de baix, els treballadors, els pagesos, els joves. Aquesta doble aposta, la mantingué tenaçment al llarg de tota la seva vida.

Es tractava, si voleu, d'una aposta idealista. L'actual realisme, convencional i individualista, diria que una aposta d'aquesta mena, havia de dur-lo directament al fracàs. No fou així.

Reventós s'uní al socialisme per afinitat ideològica i també, més bàsicament, per un compromís de lluita contra la dictadura de Franco. Considerava, amb els seus companys, que en aquest combat era necessària la unitat de totes les forces democràtiques. No era, aleshores, quelcom evident: calgué treballar molt per superar divisions i fer possible la dinàmica d'agregació i mobilització que culminà en l'Assemblea de Catalunya.

Si em preguntessin a qui es pot atribuir fonamentalment la responsabilitat d'aquest procés d'unitat, esmentaria tres noms: Joan Cornudella, Antoni Gutiérrez Díaz i Joan Reventós. Aquell procés unitari, que va arrencar amb la Taula rodona, seguí amb la Coordinadora de forces polítiques de Catalunya, i culminà amb l'assemblea de Catalunya i el Consell de forces polítiques de Catalunya, produint les grans mobilitzacions unitàries del període del franquisme agonitzant i de la transició, aquell procés que ara retrospectivament tendim a veure com una cosa natural, com una cosa obvia, no ho era, en absolut, en els anys els quals fou concebut i posat en marxa. Va ser un procés d'agregació i de mobilització creixents que no hauria pogut verificar-se si aquests homes no haguessin tingut la visió, l'encert i la tossuderia de tirar-ho endavant.

Naturalment, en aquell procés hi havia més gent, molta més gent. Però tinc la convicció personal que res hauria estat possible sense aquestes tres persones que, provenint d'horitzons molt diferents, van estar en l'epicentre d'aquest procés de mobilització que va ser el moment més avançat de la lluita dels pobles d'Espanya contra la dictadura franquista. També des d'aquest punt de vista, Joan Reventós va ser un guanyador. Actuà amb ductilitat, intel·ligència i valor: tinc encara a la retina la imatge d'un Reventós colpejat per les culates dels "grisos", de bracet amb García Faria, Xirinacs, Benages i tants altres, homes i dones del poble, anònims i valents, en el Passeig de Sant Joan, en el període de les grans manifestacions de Barcelona, en el final de la dictadura.

Em sembla que la trajectòria de Joan Reventós demostra que, si va acompanyat de tenacitat i d'intel·ligència, l'idealisme pot arribar a ser tan eficaç en política com altres virtuts o habilitats més admeses.

Parlo, es clar, d'idealisme, no d'ingenuïtat. Valen ací les paraules d'Einstein a propòsit de l'assassinat de Walter Rathenau: *"ser idealista quan s'és a la lluna de València no te mèrit. En te, i molt, quan s'ha conegut la pudor del món"*.

Reventós no s'enganyava, en aquest sentit. No era un il·lús. Jo li havia sentit a dir a Romà Planes, que era un bon amic de Reventós i meu, citar Courteline: *"Ah! en Reventós..."*, ens deia, *"en Reventós aplica la màxima que diu "Passer pour un idiot aux yeux d'un imbécile est une volupté de fin gourmet" ("passar per idiota als ulls d'un imbècil és un gran plaer de gourmet")"*.

Per cert que els imbècils s'hi van abonar, amb en Reventós, de paraula i per escrit. Fou molt criticat i denigrat per alguns nacionalistes instrumentals i també per membres del petit grup de burgesos catalans que van voler fer creure que, després de l'"heroïcitat" de passar per Saint Martin-le-Beau a les darreres hores del franquisme, eren ells els qui havien retornat Tarradellas a Catalunya.

En un llibre de memòries, anava a dir escrit però en realitat confegit pel "negre" corresponent, un d'aquests espavilats personatges de la burgesia catalana (un home que, en una reunió amb Reventós i amb mi mateix, en ple franquisme, ens dgué "*jo visc divinament*"...) es posa medalles tot pintant Raventós com un despistat que no s'assabentava gaire de les coses en aquells moments de la transició. Però els fets son els fets: res desmentirà que fou el poble de Catalunya qui va portar el president Tarradellas al Palau de la Generalitat, amb el vot del 15 de juny. I que d'intèrpret bàsic d'aquesta voluntat del poble de Catalunya va ser la força guanyadora d'aquelles eleccions, amb Reventós al davant, reclamant en el seu programa el restabliment de la Generalitat i el retorn del President. En aquell període, com en general en tota la seva trajectòria, Reventós mostrà fermesa i generositat i, per damunt de tot, la idea que el poble no és una clientela, sinó el protagonista i el motor de la política democràtica.

Reventós havia cregut, en una època en la que la majoria no en donava ni un duro, que calia el restabliment de la Generalitat i el retorn del vell President exiliat. I amb els socialistes aconseguí que una majoria popular compartís aquesta exigència de justícia històrica.

Sent el dirigent de la força política que guanyà de manera contundent les eleccions de juny de 1977, Reventós renuncià a tota pretensió personal (contra els consells i els sarcasmes de molts "enterats"), i féu possible així el retorn de Josep Tarradellas, des de l'exili de Saint Martin-le-Beau al Palau de la Generalitat, enllaçant així la vella legalitat republicana amb la nova situació democràtica sorgida de les urnes, en l'episodi més pur i lluminós d'una transició democràtica en clarobscur

Per a una certa burgesia cursi de Barcelona, en Raventós era un home poc fi, que tenia la impertinència de trobar-se millor amb els de baix que amb els de dalt i que no "*anava a la seva*", sinó que servia l'interès col·lectiu. A més, optà decididament per un procés d'unitat socialista i de vinculació federal amb el socialisme espanyol. Això era senzillament imperdonable. L'atac al "*sucursalisme*" dels socialistes catalans fou ferotge, i s'acarnissà especialment en dirigents com Reventós o com Joan Cornudella, que retornat clandestinament a Catalunya, l'agost de 1940, com secretari general d'Estat Català (m'estalvio dir què significava això en aquells moments), acabà els seus dies com diputat socialista.

En una intervenció en el Parlament de Catalunya, el 6 d'abril de 1983, Cornudella esmentà algunes de les raons de fons d'aquell procés d'unitat socialista: "*volem*", digué, "*que Catalunya no se'ns parteixi en dues*"; "*volem catalanitzar l'esquerra*"; "*volem que "la fase de normalització lingüística generi les majors esperances"*."

Mesos abans de morir, Cornudella publicà un article al diari Avui (6 de maig de 1984), en el que, discutint amb un company que, havent-lo seguit inicialment en el procés d'unitat socialista, se'n separava i l'hi feia retret de no donar el mateix pas, deia el següent:

"El procés va per llarg. D'ací a vint anys o trenta, quan vós hi sereu encara i jo no, si teniu ocasió de recordar amb algun amic comú aquesta diguem-ne picabaralla, espero que pugueu dir: Joan Cornudella i Barberà no anava pas tan lluny d'osques".

Han passat vint anys des que aquestes línies foren escrites i avui és possible fer un balanç. Els "patriotes" de la dreta catalana haurien preferit una esquerra dividida, amb un corrent més o menys lerrouxista i un corrent més o menys domèstic i subordinat. Per sort, les coses no van anar així, gràcies a gent com Reventós o Cornudella.

Pel que fa a la normalització de la nostra llengua, Cornudella i Reventós s'haurien sentit reivindicats en conèixer, ara fa un parell d'anys, que la Fundació Jaume I atorgava el seu Premi d'Honor (un premi que es concedeix "a persones vivents o entitats que amb la qualitat de la seva activitat científica, cultural o cívica hagin ajudat a enfortir la consciència de comunitat nacional i el sentit de pertinença a la cultura dels Països Catalans") a la UGT de Catalunya i al seu secretari general, Josep M. Álvarez, nascut a Astúries, l'any 1956, i arribat a Catalunya amb 19 anys, per treballar a *la Maquinista Terrestre y Marítima*.

Tot remarcant que Álvarez "*participa en tota mena d'iniciatives, algunes ja establertes - com el Consell Social de la Llengua Catalana - i d'altres que ell mateix crea i impulsa*", com el Servei Lingüístic de la UGT o les Jornades "*Llengua, treball i societat*", des del 1996, els cursos de català per a immigrants, etc., el jurat conclouia que "*Josep M. Álvarez vol que els sindicalistes (...) es guanyin un paper i una veu protagonistes en una Catalunya nacionalment forta i socialment justa i cohesionada*" i afegia: "*se'l premia a ell i, a través d'all, es premia també una organització i, més enllà d'ella, es premia encara un moviment, una consciència cívica renovada...*".

Tal vegada Cornudella o Reventós pensarien que, efectivament, "*no anaven pas tan lluny d'osques*". I nosaltres podem afirmar que el seu paper en la construcció d'aquesta "*consciència cívica renovada*" fou determinant.

Després de la mort de Joan Reventós es produí la petita catarsi funeral tant típica del país i es multiplicaren els articles i els elogis pòstums. Però és cert el que va escriure en aquell moment Antoni Puigverd: "*hi ha molta gent en aquest país, massa gent, que ha d'arribar a la condició de cadàver per obtenir un mínim reconeixement públic; en vida tothom s'hi atreveix, i a vegades reben un càstig més dolorós que la indiferència, a vegades són burlats, menyspreats i menystinguts*".

Hi ha un darrer aspecte essencial en el perfil polític de Joan Reventós: el seu esforç de més de mig segle d'activitat incessant, el féu un home complet, amb un sentit gairebé religiós de

l'amistat i del respecte envers l'altre, una dilatada i rica experiència vital i una multitud d'amics i amigues. Va escriure i ho féu bé. Crec que les dues petites joies del memorialisme de la guerra civil a Catalunya són el seu llibre de reminiscències infantils, que escrigué amb el seu cosí Jacint (*"Dos infants i la guerra"*) i el dietari de guerra del seu vell amic Edmon Vallès. Deixà retrats escrits d'innombrables amics i amigues i, encara inèdites, unes llargues memòries: el relat de molts anys d'esforços i esperances, disgustos i alegries. Una vida plena, amb innumerables amics i amigues, amb adversaris però sense reconèixer enemics, amb la màxima coherència i amb la mínima intransigència.

A vegades, quan Ernest Lluch tornava dels Estats Units, ens parlava entusiasmat, a en Joan Reventós i a d'altres, d'Albert O. Hirschman, el gran sociòleg – i antic brigadista a la guerra civil espanyola–, del que es considerava deixeble.

Hirschman, en un dels seus llibres, ha definit el que podria qualificar-se de llei de l' *"eficiència de l'idealisme"*, que diu així:

"El benefici individual d'una acció col·lectiva pot no ser la diferència entre el resultat esperat i l'esforç efectuat, sinó la suma d'aquestes dues magnituds".

L'esforç, colze a colze amb els altres, a la recerca d'uns objectius col·lectius, no com a sacrifici sinó com a valor afegit, construït, en termes d'una vida rica i plena, d'experiències, esperances, solidaritats compartides: d'això els revolucionaris americans del segle XVIII en deien *"felicitat pública"* i en Joan Reventós en fou un magnífic mestre. Ens ensenyà la definitiva eficàcia de l'idealisme intel·ligent.

Fundació Internacional Olof Palme
Badalona, 13 de juliol de 2005